

когнитивним диссонансом. Это направление заключается в изучении конфликтов в рамках психоанализа, когнитивной психологии, с целью поиска когнитивных установок в ситуации семейного ролевого конфликта для анализа и разработки четкого алгоритма его преодоления, а также поиска неосознаваемых механизмов и причин возникновения конфликтов.

2. Поиск вариантов снижения ролевой напряженности. Сущность этого направления – социально-психологическое исследование особенностей ролевого конфликта, выявление причин его возникновения и факторов, которые в той или иной степени влияют на степень его выраженности и индивидуальные различия.

Таким образом, семейное ролевое поведение детерминируется разными факторами – стилем общения, ценностями, традициями, нормами определенной семьи. Несовпадение ролевых ожиданий между партнерами может вызывать появление ролевых конфликтов, оказывающих также и негативное влияние на внутрисемейные отношения в паре.

DOI: 10.5281/zenodo.5839984

Дроздов О. Ю.

СОЦІАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО БЛАГОПОЛУЧЧЯ МЕШКАНЦІВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ТА КРАЇН

Питання благополуччя особистості давно стали одними з пріоритетних у світовій та вітчизняній психологічній науці. Одним із напрямків досліджень цієї проблематики є вивчення уявлень про благополуччя серед представників певних соціальних, зокрема територіальних, спільнот. Відомо, що у масовій свідомості феномен благополуччя часто пов'язується з певними часово-просторовими характеристиками. Це, зокрема, знаходить своє відображення у термінах типу «благополучні/щасливі часи/епохи, регіони/країни» тощо. При цьому як продукт масової свідомості такі уявлення часто мають

викривлений, стереотипний або міфологізований характер.

Метою нашого дослідження (проведеного у вересні 2021 року) стало вивчення специфіки соціальних уявлень сучасної вітчизняної молоді про благополуччя мешканців різних населених пунктів і країн. Нами було використано метод онлайн-опитування (Google Forms). Всього у дослідженні взяли участь 259 студентів, які представляли основні регіони України, зокрема: «Північ» (Чернігівська та Сумська області, n=54), «Центр» (м. Київ та Київська, Вінницька, Кіровоградська, Хмельницька, Черкаська, Полтавська, Житомирська області, n=39), «Захід» (Львівська, Волинська, Рівненська, Закарпатська області, n=53), «Південь» (Херсонська й Одеська області, n=62) та «Схід» (Дніпропетровська, Луганська, Харківська та Запорізька області, n=51). У структурі загальної вибірки переважали жінки (86%), що загалом є типовим для більшості сучасних вітчизняних онлайн-опитувань. Вік респондентів – від 16 до 30 років (середній показник – 19 років). Обробка відповідей здійснювалася шляхом контент-аналізу. Сміслові групи відповідей із найвищою частотою тлумачилися нами як соціальні уявлення.

Отже, на питання **«Мешканці яких міст або регіонів УКРАЇНИ, на Вашу думку, є НАЙБІЛЬШ БЛАГОПОЛУЧНИМИ?»** більшість опитаних назвала м. Київ (27% усіх відповідей; 30% – разом зі згадками про Київську область), що є цілком очікуваним результатом (адже ще з радянських часів столиці уявлялися такими собі осередками благополуччя, можливостей, заможності тощо). На другому місці виявився Львів (16,5%; 18,8% – разом із Львівською областю). Тут зазначимо, що якщо до цих відповідей додати усі інші, де згадувався західноукраїнський регіон та його окремі міста, то Західна Україна набирає 29% – майже так само, як і столиця. Третє та четверте місця зайняли відповідно мегаполіси Сходу та Півдня України – Харків (12%; 12,3% – разом із областю) та «матінка-Одеса» (11%; 12% – з областю). Зазначимо, що місто Чернігів тут згадали всього 2,7% опитаних.

Цікаво порівняти ці результати з даними досліджень задоволеності мешканців міст України своїми населеними пунктами (такі рейтингові дослідження вже кілька років поспіль

проводяться у нашій державі журналістами й соціологами). Зокрема, за даними Сьомого муніципального опитування (проведеного у квітні-травні 2021 р. соціологічною групою Rating Group Ukraine), лідерами виявилися Вінниця, Луцьк та Івано-Франківськ, тоді як столиця опинилася у другій половині рейтингового списку (Рейтинги міст України, 2021). Ці дані яскраво ілюструють відмінності між двома типами знання – з власного життєвого досвіду та стереотипізовані соціальні уявлення з «чуток» (рос. мовою «по-наслышке»).

На питання **«Мешканці яких міст або регіонів УКРАЇНИ, на Вашу думку, є НАЙМЕНШ БЛАГОПОЛУЧНИМИ?»** отримано цілком очікувані результати – антилідерами були Донецьк (11% усіх відповідей; 16% – разом із областю) та Луганськ (9,9%; 14,6% – з областю). Якщо до них додати усі згадки про Східну Україну та Донбас, то цей показник зростає аж до 36,6%. Як бачимо, континуум «Західна – Східна Україна» у масовій свідомості сучасної молоді стає територіальною репрезентацією конструкту «благополучні – неблагополучні регіони». Якщо згадки про тимчасово окуповані території Донбасу є цілком очікуваними (адже там бойові дії з усіма їхніми наслідками), то занадто малий рівень згадування окупованого Криму (2,6%) є цікавим фактом. Можливо, значна частина опитаних de facto вже перестає сприймати Крим як частину України. Чернігів тут згадували 2,6% респондентів.

Тепер розглянемо відповіді, які відображають соціальні уявлення молоді на макротериторіальному рівні. На питання **«Мешканці/громадяни яких міст/країн СВІТУ, на Вашу думку, є НАЙБІЛЬШ БЛАГОПОЛУЧНИМИ?»** ми отримали відповіді з дуже великим розкидом даних. Зокрема, жодна країна світу не змогла набрати хоча б 20%. Так, США згадувалися всього у 15,4% усіх відповідей, Швейцарія – 11%, а Німеччина – 9,9%. На рівні незначної тенденції також називалися Велика Британія (5,8%), Норвегія (5,7%), Канада (5,7%). Навіть усі скандинавські країни разом мали 14,3% відповідей. Хоча певна тенденція все ж таки була нами помічена – згадки про різні європейські країни склали абсолютну більшість (63%), що можна вважати наслідком багаторічного

евроінтеграційного напрямку офіційного політичного дискурсу.

Цікаво порівняти ці знання «з чуток» з результатами експертних оцінок. З одного боку, пригадаємо рейтинг країн за одним із основних економічних показників – рівень прибутку (ВВП) на душу населення. Так, за даними МВФ та Всесвітнього банку (Wikipedia), світовими лідерами у 2019 та 2020 рр. були Люксембург, Сінгапур та Ірландія (хоча Швейцарія та США входили до першої десятки, а Німеччина посідала 16-е місце). З іншого боку, не лише «у грошах щастя», а тому можна звернутися до рейтингів, що відображають суб'єктивне благополуччя мешканців. Так, за показником міжнародного «Індексу щастя» 2020 р. (World Happiness Report, 2020) світовими лідерами були Фінляндія, Данія та Швейцарія. Згадані нашими респондентами США та Німеччина зайняли відповідно, 18 та 17 місця. Отже, певна відповідність уявлень української молоді існуючим реаліям має місце, хоча і не в повному обсязі. Наявні відповіді студентів відображають багаторічні геополітичні та гео економічні стереотипи.

На питання **«Мешканці/громадяни яких міст/країн СВІТУ, на Вашу думку, є НАЙМЕНШ БЛАГОПОЛУЧНИМИ?»** ми також отримали досить дисперсні результати. Найбільш згадуваною країною виявилася Індія (13% усіх відповідей). На рівні невеликої тенденції також називалися Афганістан (7,4%), Росія (7,4%) та Північна Корея (5%). Загалом, обсяг згадування різних азіатських країн дорівнював 46%. Африка згадувалася на рівні 19% (без згадування про окремі країни) та 29% (разом зі згадками про конкретні держави). Україну у цьому контексті згадало всього 3,6% респондентів.

На питання **«Мешканці яких країн світу, на Вашу думку, мають ТАКИЙ САМИЙ рівень благополуччя, як і мешканці України?»** найчастіше давалися відповіді: Білорусь (26%), Росія (25%) та Польща (10%). На рівні невеликої тенденції згадувалася Молдова (6,8%). Отже, називаючи вищезгадані країни, значна кількість наших респондентів користувалася стереотипною евристиком «чим ближчі, тим більш схожі». Хоча звернення до міжнародних економічних і соціологічних рейтингів засвідчує хибність цього. Зокрема,

порівняння України з вищезгаданою трійцею за рівнем ВВП на душу населення (рейтинги МВФ та ВБ, 2020) та міжнародним «індексом щастя» (2020) виявляє суттєві відмінності (при чому, не на користь нашої держави).

Усі відповіді на питання **«Чому, на Вашу думку, мешканці одних країн (регіонів) є більш благополучними, ніж мешканці інших?»** було розподілено на 5 смислових груп, з яких перші 3 були основними. Найбільш згадуваними були відповіді, що належали до груп: «Економіка» (29,6% усіх відповідей; приклади – «економічна ситуація», «зарплати», «кількість робочих місць», «інфраструктура», «різний рівень технологій», «розвинена промисловість», «стабільність економіки», «високий ВВП», «фінансова забезпеченість», «різний рівень життя» тощо) та «Політика» (28,8%; «залежить від влади», «різне ставлення держави до людей», «різні президенти», «рівень корупції», «форми правління», «правильний розподіл та використання ресурсів», «закони», «відповідальність влади», «війни», «політичні конфлікти» тощо). Трохи меншу частоту (24,9%) мали відповіді за типом «Культура», наприклад: «менталітет», «виховання», «світогляд громадян», «освіта», «цінності», «толерантність», «рівень культури», «традиції», «бажання/готовність працювати», «різна свідомість людей», «образ життя», «релігія», «бажання [людей] розвиватися» тощо. Відносно малочисельну групу утворили відповіді типу «Природні чинники» (5,6%) – «Ресурси», «Екологія», «Кількість людей», «Географічне розташування країни», «Сприятливий клімат» тощо. До останньої смислової групи («Інше», 11%) були віднесені різнотипні відповіді (згадки про абстрактні «розвиток», «ситуацію в країні», «можливості для розвитку», «історію» тощо). Як бачимо, більшість відповідей стосуються саме об'єктивних («зовнішніх», екстернальних) чинників благополуччя. У порівнянні з цим кількість відповідей суб'єктивного («внутрішнього», інтернального) типу була набагато меншою. Це свідчить про те, що більшість наших респондентів мало усвідомлюють (або взагалі не усвідомлюють) роль пересічних громадян у досягненні благополуччя, вважаючи останнє наслідком добре працюючої економіки та «правильних»

дій влади.

Загалом, отримані нами результати яскраво ілюструють існування у масовій свідомості вітчизняної молоді феноменів, описаних американським географом І-Фу Туаном (Tuann, 1974) – «топофілія» та «топофобія». Перший термін позначає позитивне емоційне ставлення індивіда до певного географічного об'єкта. Топофілія передбачає широкий спектр позитивних емоцій, своєрідний емоційний зв'язок особистості з певним суб'єктивно значущим місцем (простором). Антиподом топофілії є топофобія – суб'єктивне «відторгнення» певного простору через страх або вороже ставлення до нього. Результати одного з наших попередніх досліджень (Дроздов О., 2018), де ми вивчали топофільні та топофобні уявлення студентів, дуже нагадують вищеописані дані, хоча у запропонованій раніше інструкції до респондентів не було згадок про «благополуччя» (ми просили лише назвати міста/регіони/країни, котрі викликають позитивні або негативні емоції). Можливо, конструкт «благополучний – неблагополучний» є складовою більш загального конструкту «безпечний – небезпечний», який виступає одним із механізмів сприймання та оцінки навколишнього світу.

DOI: 10.5281/zenodo.5843243

Дроздова М. А.

УЯВЛЕННЯ ПРО БЛАГОПОЛУЧНЕ МІСТО У МАСОВІЙ СВІДОМОСТІ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

Процеси урбанізації у світі та в Україні загострюють питання благополуччя мешканців різних міст. У вітчизняних ЗМІ щорічно з'являється інформація про рейтинги міст України з точки зору комфортності проживання у них. Зокрема, за даними видання «Фокус» (focus.ua), лідерами рейтингу 2020 року стали Хмельницький, Київ та Львів (Чернігів посів 7-е місце). Але ці рейтинги часто будуються на основі оцінок експертів і враховують переважно об'єктивні соціально-економічні показники. Натомість, важливо знати, яким саме благополучне місто уявляється на рівні буденної (масової)